

THOMAS PERROUD [ET AL.] (SZERK.): MÉLANGES EN L'HONNEUR DU PROFESSEUR GÉRARD MARCOU (PARIS – MILLAUD: INSTITUT DE RECHERCHE JURIDIQUE DE LA SORBONNE – UNIVERSITÉ PARIS I PANTHÉON 2017) 1185.

Egy fontos életmű és az az előtt tisztelgő kötet vonatkozásában az egyik legnagyobb kihívást talán a terjedelmesebb munkák bemutatása jelenti. Különösen nem könnyű a helyzet, ha a választott könyv több idegen nyelven íródott.¹ A vizsgálandó munka, mely 2017-ben jelent meg, szomorú aktualitást hordoz. Ugyanis a néhai, helyi igazgatással foglalkozó nemzetközileg is elismert francia jogtudós, Gérard Marcou professzor 70. születésnapjára szánták ünnepi kötetként (amint ezt a *mélanges* szó – hasonlóan a *liber amicorum*, illetve a *Festschrift* kifejezéshez – világosan mutatja). Azonban a sajnálatos események úgy hozták, hogy emlékkötetként funkcionálhat, mivel Marcou professzor még 70. életéve előtt elhunyt. Szükséges tehát a jelentős jogtudós – immár lezárt – életútját áttekinteni (III. o., XIII–XIV. o.).²

Gérard Marcou 1947. november 15-én született Párizsban. Ezt követően jogi és politikatudományi tanulmányokat folytatott. 1965 és 1968 között az *Institut d'Etudes politiques de Paris* (IEP), vagyis közismertebb nevén a *Science Po* hallgatója volt. Első, források által említett közfunkciója 1987-től a Francia Közigazgatás-tudományi Intézet (*Institut français des Sciences administratives*) Nord-Pas-De-Calais-ban található fiáláljának főtitkári széke. A Lille II. Egyetemen (*Université de Lille II*) kezdte oktatói karrierjét, itt lett a közigazgatási jog professzorává 1994-ben. Ugyanezen évtől a CNRS Kutatóközpont (*Centre de recherche CNRS*) igazgatója. Mindkét pozícióját 1998-ig töltötte be. A Párizsi Panthéon-Sorbonne I. Egyetem professzora volt 1998-tól 2016-ban bekövetkezett haláláig. Mindezek mellett Gérard Marcou számos vezetői pozíciót töltött be, különösen felsőoktatással és kutatással összefüggő szervezetekben. Ilyen volt a híres közigazgatási továbbképző egyetem, az *École nationale d'Administration* (ENA) előkészítő képzése (*Prép'ENA*) és az Ulmi Egyetem (*Universität Ulm*) közös képzésének igazgatói pozíciója. Hasonlóan jelentős a Sorbonne Gazdasági Jogi Tanszékének (*Département de Droit public de l'Economie*), illetve ugyanott a gazdasági jogi mesterképzésnek (*Master de Droit public des Affaires*) a vezetése.

Pályájának csúcsa mégis legkedvesebb kutatási területéhez, a helyi önkormányzati joghoz kötődik. A témakör legfontosabb nemzetközi kutatási szervezetének, az Európai Helyi Igazgatás Kutatócsoport (*Groupement de Recherche sur l'Administration Locale en Europe*) igazgatója volt 1998 és 2016 között. Ez a kutatási konzorcium igyekezett koordinálni a helyi igazgatással (helyi önkormányzatokkal) foglalkozó európai kutatásokat. A közigazgatási jog mellett az alkotmányjogot, illetve az európai uniós közjogot is kutatta. Ismeretei és tudása mélységét növelte, hogy a poliglott professzor francia anyanyelvén túl magas szintű olasz, spanyol, német, továbbá orosz nyelvtudás birtokában volt. E tudása alkalmassá tette, hogy különféle

¹ A kötet francia, angol, német, ill. spanyol nyelvű tanulmányokat tartalmaz.

² A könyvben írtak mellett lásd még Hellmut WOLLMANN: „Obituary: Gérard Marcou” *Hrvatska i komparativna javna uprava* 2017/4. 923–924.

tudományos és gyakorlati kérdések megoldásában szerepet vállaljon. Így 1995-től az Európa Tanács (*Conseil de l'Europe*) szakértője volt, e körben említendő, hogy 2000 óta több jelentést készített Oroszország, valamint Ukrajna helyi igazgatásáról, illetve egyes jogalkotási kérdésekről. A közigazgatás, illetve a szervezési és vezetési viszonyokkal kapcsolatos fejlesztések támogatásáért felelős nemzetközi szervezet, a SIGMA (*Support for Improvement in Governance and Management*) szakértőjeként tevékenykedett Azerbajdzsánban, Grúziában, valamint Egyiptomban. Szintén szaktudását vette igénybe a Világbank Koszovó, illetve Chile vonatkozásában. Két, területrendezéssel, területszervezéssel foglalkozó német tudományos társaság is tagjai sorába választotta. Így lett a hannoveri Területi Tervezési és Kutatási Akadémia (*Akademie für Raumforschung und Landesplanung*) rendes tagja; továbbá a német Szövetségi Közlekedési Minisztérium Területi (Regionális) Tervezési Tanácsadó Testületének (*Beirat für Raumordnung*) két cikluson át (1994–1998; 1998–2002) tagja. A francia helyi és területi önkormányzatokra vonatkozó (az Európai Helyi Közigazgatás Kutatócsoport, a GRALE körében indított) jogi és vezetéstudományi kérdésekkel foglalkozó folyóirat (*Droit et Gestion des Collectivités territoriales*) főszerkesztője is volt.

Számos intézményben tartott idegen nyelven előadásokat szakértőként, illetve vendégprofesszorként. Németül adott elő a hannoveri Területi Tervezési és Kutatási Közigazgatási Akadémián (*Akademie für Raumforschung und Landesplanung*), valamint a Speyeri Közigazgatási Főiskolán (*Verwaltungsakademie Speyer*). Olaszul tartott előadásokat a milánói Szent Szív Katolikus Egyetemen (*Università Cattolica del Sacro Cuore di Milano*), a Páviai Egyetemen (*Università degli Studi di Pavia*), a nápolyi II. Frigyes Egyetemen (*Università degli Studi di Napoli Federico II*). Spanyol nyelvű kurzusokat vezetett Barcelonában (*Universidad del Barcelona*); a kolumbiai Bogotában (*Universidad del Rosario*; *Universidad del Cauca*); illetve az argentinai Buenos Airesben (*Universidad del Salvador*).

Rendkívül értékes a kötet azon része, amely egy-egy rövid visszaemlékezés körében a professzor emberi oldalát hozza közelebb. A stúdiumok, az oktatás, a jellemformálódás éveiről olvashatjuk az *Institut d'Etudes politiques de Paris* (IEP), (azaz a *Science Po*) falai közötti időszak krónikáját. Erről évfolyamtársa, a *Panthéon Sorbonne* I. emeritus professzora, Daniel Gaxie emlékezett (XXV–XXVI. o.). Marcou itt történelemmel, a politikai és közigazgatási intézményekre vonatkozó tanokkal, valamint politikai gazdaságtannal ismerkedett főként. 1968-ban végzett, és mint az IEP legtöbb hallgatója, ő is baloldali volt. Pontosabban nem valamiféle baloldaliságról van szó, hanem a Kommunista Hallgatók Szövetségének (*Union des Etudiants Communistes*) tagjaként kifejezetten kommunista érzelmekről, amelyeket később sem rejtett véka alá.³ Hallgatóként főképpen közgazdaságtani – politikai gazdaság-

³ Érdekesség, hogy hasonló ideológiai meghatározottságú az orosz Nadežda Georgievna Sališčeva (1924–2017) közigazgatási eljárásjogász, akitől az Orosz Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézete emlékkönyvvel búcsúzott: *Надежда Георгиевна Салищева. Книга памяти*. [Nadežda Georgievna Sališčeva. Kniha pamjati.] [Nadežda Georgievna Sališčeva emlékkönyv]. (Москва: Проспект 2017) 5–304. (Megjegyzendő, hogy a cirill betűs szavak, nevek átírásakor a Kniezsza-féle nemzetközi szlavisztikai átírást alkalmazzuk).

tani kérdésekről (a gyakorlati nézőpont, illetve az előíró jelleg helyéről) vitatkozott, és ezek a viták is baloldali irányultságát erősítették. Már joggyakorlata kezdetén is a helyi igazgatás ügyeivel foglalkozott. Doktori (PhD) munkájában is közjogi kérdések körét kutatta, majd tudását német területen, egy lipcsei tanulmányúton fejlesztette tovább. Később germanofonná vált. Egyetemi karrierje mellett 1981-től a köztisztviselők jogállásával foglalkozó miniszteri tanácsos volt. Feleségétől, a lengyel eredetű Sophie asszonytól annak anyanyelvén is jól megtanult. Angol, spanyol, és olasz előadókészségét az 1990-es évek közepétől kamatoztatta aktívabban. Így vált nagy tapasztalatú, számos nyelvi kultúrában járatos professzorrá.

Fontos utalni Marcou professzor és a GRALE kapcsolatára is. Erről Nicolas Kada emlékezett meg (XXVII–XXVIII. o.). 1998 és 1999 fordulóján vette át a szervezet irányítását, melyet haláláig folytatott. Ennek során lelkiismeretesen alkalmazta a multidiszciplinaritás és az összehasonlítás követelményeit programmá formulázva, mint a különféle közigazgatási és jogrendszerek jó ismerője. Különösen a helyi társadalompolitikai folyamatok, a helyi gazdasági kérdések, a helyi-területi köz- és magán-együtműködés, azaz PPP-k (*l'action publique territorialisée*) jogi kérdéseit tették vizsgálat tárgyává. Számos kétoldalú együtműködés is született a GRALE-on belül. Francia–orosz a közigazgatási eljárásról és a helyi önkormányzatok helyi közszolgáltatásokhoz történő hozzáféréséről; francia–koreai a helyi önkormányzatokról; kiemelendő a helyi közszektor reformjára létrehozott európai program.⁴ Erős volt az együtműködés az Európa Tanáccsal, továbbá az OECD-vel is.

Külföldi kapcsolatait illetően joggal teszi fel a kérdést Laurent Vidal (XXIX–XXX. o.), professzortársa a *Sorbonne*-on, hogy van-e olyan nagy nemzetközi szervezet, ahol Marcou ne dolgozott volna? Külföldi érdeklődése nyilván a francia jogi kutatásokra is frissítően hatott. Alappal veti fel a szerző, hogy legfeljebb Óceánia az egyetlen kontinens, ahol a néhai professzor nem járt. Ezzel együtt számos nemzetközi szervezetben tevékenykedett: az OECD-ben, az Európa Tanácsban, és számos két- és többoldalú nemzetközi együtműködésben is részt vett. Tagja volt az Összehasonlító Jogalkotási Társaságnak (*Société de Législation Comparée*), Vidal e körben Marcou keleti kapcsolatait (ez leegyszerűsítően a kelet-európai és a közép-európai államokat⁵ takarja) emeli ki. Itt az elemzés során különös súlyt kap az orosz joggal kapcsolatos tevékenysége, például az orosz Szövetségi Versenyhatóság (*Федеральная антимонопольная служба/Federalnaja antimonopolnaja služba*). Tudományos reflexiói hatottak „Ukrajnában, Magyarországon, Lengyelországban, valamint Grúziában” (XXIX–XXX. o.). A tanulmány Marcou spanyol nyelvtudása nyomán említi spanyolországi, és egyéb „volt [spanyol – K. Gy.] gyarmatokon(!)” (XXIX. o.) tett kutatóútjait (Barcelona, Madrid, Kolumbia), különös tekintettel e területek jogi szabályozásának, területszervezési, illetve közigazgatási bíráskodási témájú összehasonlító vizsgálatát. Ugyanígy figyelmet érdemelnek a professzor Braziliába, Olaszországba, Dél-Koreába, továbbá a Kínai Népköztársaságba tett kutatóútjai (XXX. o.).

Marcou professzort 2016. október 24-én Kolumbiában, Bogotában, a Del Rosario Egyetemen egy nemzetközi konferencián tartott előadása közben érte a halál.

⁴ Action Local Public Sector Reforms (COST).

⁵ A németben ugyanazt fedi az „*Ostrecht*” terminus technicus.

Tudományos munkásságának csupán részleges bibliográfiája ismert (III–XI.), mintegy 100 feletti, nem túl szakszerűen leírt tétellel. Közel húsz (alapvetően szerzői-szerkesztői) monográfiája ismerhető meg ezek alapján. Marcou fő művének a Verebélyi Imrével⁶ közösen írt és szerkesztett alkotás, az angol nyelvű *New Trends of Local Governments in Western and Eastern Europe* tekintendő.⁷ E kötet jelentősége, hogy először vetette egybe tudományosan a rendszerváltó közép- és kelet-európai országok helyi igazgatási rendszerét a nyugat-európai országok hasonló rendszereivel.⁸ Az egyéb monografikus munkák közül, melyeket szintén az összehasonlító törekvések jellemeztek többnyire, itt csupán a három legjelentékenyebbre utalunk.⁹ Szükséges említeni, hogy a francia és angol nyelvű kollektív monográfiákon túl számos könyvfejezet és folyóiratcikk is fűződik a nevéhez. A könyvfejezetek száma 25, ebből francia nyelvű 20, német 3, olasz 1, spanyol 1; míg a folyóiratcikkek mennyisége 55, ebből francia nyelvű 50, továbbá 1-1 olasz, spanyol, orosz, ukrán, és magyar anyag szélesíti a kínálatot.¹⁰

⁶ Verebélyi Imre a helyi igazgatás és a központi igazgatás közigazgatási jogi és szervezési kérdéseinek nemzetközileg elismert kutatója, professor emeritus. 1979-ben kandidátusi (CSc), 1988-ban tudományok doktora (DSc) fokozatot szerzett. 1966 és 1977 között az ELTE ÁJK Államigazgatási Jogi Tanszékének; 1977 és 1989 között az Államigazgatási Főiskola Államigazgatási Tanszékének oktatója. 1980-tól a hágai *International Union of Local Authorities* oktatója. 2000-ben habilitált, 2004-től egyetemi tanár. 2007-től a győri Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karán professzor, emeritálásáig az Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola vezetője. Gyakorlati pályája is jelentékeny, a Belügyminisztériumban volt közigazgatási államtitkár és miniszterhelyettes is. A *Helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. tv. szabályozási koncepciójának* alkotója, biztosította a szöveg Helyi önkormányzatok európai chartájával történő összehangba hozatalát. 1993-ban a kelet-közép-európai országok részéről Magyarország ratifikálta először a chartát, ennek aláírója Verebélyi Imre volt. A közigazgatás-tudomány egyetlen világszervezete, a brüsszeli IIAS kelet- és közép-európai alelnöke volt. A hazai tudósok köréből Magyar Zoltán volt először ebben a megtisztelő pozícióban. 1945 után a hazai közigazgatás-tudomány jó hírének köszönhetően Verebélyin kívül Kovács István akadémikus, Lőrincz Lajos akadémikus, Rácz Attila és Jenei György professzorok töltötték be ezt a pozíciót. A 2000-es éveket követően e pozíciót a lengyelek vették át, jelenleg (2018. március 25.) a tisztség betöltetlen. 1990 és 1994 között Gérard Marcouval együtt vezette az IIAS helyi igazgatással foglalkozó kutatócsoportját. OECD-nagykövet és meghatalmazott miniszter volt Párizsban. Az ENSZ és az OECD felkérésére – Marcou professzorhoz hasonlóan – több országban volt szakértő: Brazília, Kína, Lettország, Oroszország, valamint Szlovénia emelendő ki. Verebélyi Imre pályájára: PATYI András – LAPSÁNSZKY András: „Verebélyi Imre szakmai, oktatói és tudományos pályafutásának összefoglalása” Új Magyar Közigazgatás 2014/3. 85–88. Az IIAS magyar alelnökeire: Kóli Gyula: „Lőrincz Lajos élete és munkái” Államtudományi Műhelytanulmányok 2017/4. 1–23.

⁷ Gérard MARCOU – VEREBÉLYI Imre – Torsten BJERKÉN – Kenneth DAVIES – Vladimir LYSENKO: *New Trends in Local Government in Western and Eastern Europe* [szerk.: Gérard MARCOU – VEREBÉLYI Imre] (Brussels: International Institute of Administrative Sciences (IIAS) 1993) 5–265.

⁸ A művet hasonlóan értékeli WOLLMANN (2. lj.) 924.

⁹ Gérard MARCOU – Hans KISTENMACHER – Hans-Günther CLEV: *L'aménagement du territoire en France et en Allemagne* (Paris: La Documentation française – DATAR) 290. Gérard MARCOU – Heinrich SIEDENTOPF: *Institutional Conditions of an European Regional Development Policy* (Hannover: ARL 1994). A monográfia megjelent spanyol nyelven is. Gérard MARCOU – Hafedh BEN SALAH: *Décentralisation et démocratie en Tunisie* (Paris – Tunis: L'Harmattan – Faculté de Droit et des Sciences Politiques en Tunisie) 238.

¹⁰ Gérard MARCOU professzor 2012. június 26-án az MTA TK Jogtudományi Intézetében szervezett *The transformation of the Hungarian local government system in European Context* elnevezésű konfe-

A megemlékező kötet előtanulmányai, életrajzi és bibliográfiai részei a római számokkal jelzett első harminc oldalra terjednek ki. A kötetnek számos szerkesztője van,¹¹ ez is jelzi Marcou iskolateremtő voltát. Közülük a tanítványok körében professzorrá kinevelt Thomas Perroud emelendő ki. A tanulmányok (melyeknek száma 87) 1175 oldalra terjednek (3–1179. o.). A mű többi része a kötet előfizetőinek (zömmel professzorok, doktori iskolai hallgatók, néhány gyakorlati szakember, egyetemek, egyetemi könyvtárak) névsorát tartalmazza, a személyek esetén affiliációkkal (1180–1185. o.).

A kötet szimbolikus építőköveit jelenti a nyelviség sokágú mozaikja, azaz a különféle idiómák változatossága, melyek nagyjában-egészében tükrözik Marcou idegen nyelvek tudására vonatkozó sokszínűségét, illetve az összehasonlító közigazgatás, valamint általában a jog, de különösképpen a helyi önkormányzati és területszervezési jog iránti elköteleződését. A kötet 78 francia, 5 angol, 1 német, illetve 3 spanyol tanulmányt tartalmaz.

A kötet tematikai felosztása önmagában is sokat elmond a közigazgatás, a közigazgatási jog, illetve az összehasonlító közigazgatás hangsúlyairól. (Az egyes nagy részekben belül a szerzők tanulmányai a szerzői családnevek ábécérendjében követik egymást.) Kifejezetten összehasonlító jogi (*droit comparé*) címszóval csupán néhány tanulmány került együvé (3–54. o.), egyébiránt az összehasonlítás ennél jóval tágabb körben jelenik meg a kötet horizontján. Itt a dél-koreai nukleáris jog és a jogállam (*État de droit*), illetve a dél-koreai nemzetgyűlés tárgysorozatba vételi rendjéről szóló tanulmány mellett a brazil jogintézményeket és a tudomány intézményeit ért frankofon hatásokról, illetve az egyén jogi szerepét a latin-amerikai, illetve az EUB bírósági gyakorlata tükrében vizsgáló tanulmány említendő.

A következő nagy rész a helyi önkormányzást, helyi önkormányzatokat (*collectivités locales*) vizsgálja (55–480. o.), úgy is, mint Marcou tudományos vizsgálódásainak egyik centrális problémáját. E körben a fogalmiság; a helyi autonómia; a reformok; a decentralizáció; a regionalizmus; az EU-jog hatása az önkormányzati jogban; a vonatkozó francia alkotmánybírósági döntések elemzése; a holland helyi önkormányzatok által kiszabható közigazgatási büntetőjogi szankciók; az észak-afrikai nagyvárosok problémái; a latin-amerikai decentralizáció politikai fejlődése kérdéseinek vizsgálatára kerül sor.

A globalizáció (*mondialisation*) közjogi és gazdasági kérdései körében (481–622. o.) a szabályozással kapcsolatos fogalomadást tekintik át a következő fejezetben Marcou munkássága kapcsán; az orosz–amerikai–európai összehasonlítás körében vizsgálja a kötet a fejleményeket; a közszolgáltatások nyújtását; a neoliberális versenypolitikát; a vasúti és közúti szektor liberalizációját; a pénzügyi tranzakciók kérdéseit; a vízügyi koncessziókat; és a szerencsejátékok jogi kérdéseit.

rencián az egyik főelőadó volt. A konferenciáról, benne főképpen Marcou előadásának kivonatával lásd BALÁZS István: „Ismeretető Gérard Marcou: Új tendenciák a helyi önkormányzatiság fejlődésében Európában című előadásáról” *Új Magyar Közigazgatás* 2013/2. 49–52.

¹¹ A szerkesztők az alábbiak: Rhita Boustia; Nadine Dantonel-Cor; Nicolas Kada; François-Xavier Millet; Thomas Perroud; és Laurent Vidal.

A jog és a gazdaság kérdéseire általánosan reflektáló fejezet (623–692. o.) a köz és a magán egymás mellé állításával; az osztó igazságossággal; a jog értelmezésével és megtestesülésével (*interpretation et concrétisation*); a jogrendszer következetlenségeivel (*incohérence*); a középszinttel (*méso-institution*); a jogászok és a közigazdászok közötti párbeszéd szükségességével foglalkozik.

Az utazás a közigazgatási jogban (*Voyages au sein des droits administratifs*) című fejezet (693–1060. o.) új utakat mutat az adminisztratív jog területén. Számos kérdéssel foglalkozik a kötet legterjedelmesebb fejezete. Ezek az alábbiak: EU-közigazgatási jog; a területszervezési jog; közigazgatási felülvizsgálat a brazil jogban; az angol és francia közigazgatási szabályozás; közszolgáltatások; közjavak; a *public trust* fogalma a *common law*-ban; a francia közigazgatási eljárásjog és a helyi önkormányzatok kapcsolata; a francia ENA szerepe; a spanyol közrend; a portugál közszerződések; a brazil állami ellenőrzés; az osztrák igazságügyi szolgáltatási reformok; a svéd köztisztviselők felelőssége; a kínai közigazgatási hatósági eljárásjog; ombudsman (*défenseur des droits*); urbanisztika; közigazgatási informatika; közlekedési igazgatás; munkaügyi igazgatás; vámigazgatás.

A napjaink közjogi kihívásait vizsgáló fejezet (1061–1179. o.) az ún. jogos elvárások elemzését; az EU-pénzügyi jogot; az EU-adatvédelmet; a francia vezető köztisztviselők etikáját (*déontologie*) és a közszolgáltatból magánvállalathoz történő kártékony átszerződést (*pantouflage*); a görög alkotmányjog kihívásait; a német új gránitszilárdságú (*rocher de bronze*) közjogot; illetve az üzbég parlamenti jogot veszi górcső alá.

Nyilván adódhat kérdésként a kötet esetében a nyelvi egységességből adódó előnyök hiánya mint kritikus pont, ám lehetséges a jó értelemben vett multikulturalizmus iránti igény felvetése, magunk ezt érezzük erősebbnek. Az igen jelentős könyv méltó emléket állít a néhai kiváló és elismert professzornak e széles közjogi panoráma bemutatásával.

*Koi Gyula**

* Tudományos munkatárs, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.; tudományos főmunkatárs, NKE Államtudományi és Közigazgatási Kar, Lőrincz Lajos Közigazgatási Jogi Intézet, 1097 Budapest, Üllői út 82.
E-mail: koi.gyula@tk.mta.hu

A kézirat az MTA TK Jogtudományi Intézete Közigazgatási Jogi Kutatócsoport „Az állami szerep-körök változásának hatása a közigazgatás helyére és szerepére az állami szervek és funkciók rendszerében” elnevezésű kutatási főirány keretében készült.